

ACADEMICIANUL BORIS MELNIC, PĂRINTELE FIZIOLOGIEI NAȚIONALE

ACADEMICIAN BORIS MELNIC, THE FATHER OF NATIONAL PHYSIOLOGY

Daniela HADÎRCA-NASTAS, drd, USM

Director-adjunct, I.P. Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”

ORCID: 0009-0001-1188-1080

dnastas@googlemail.com

Daniela HADÎRCA-NASTAS, PhD student, State University of Moldova

Deputy Director, I.P. Cultural-Natural Reserve "Orheiul Vechi"

CZU: 929:612

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p213-218

Abstract. The article examines the activity of academician Boris Melnic, who is a renowned name in national science, the father of Moldovan physiology and the founder of a new scientific field - the School of Neuro-endocrinology and Homology. His managerial career experienced a remarkable dynamic, evolving from the position of lecturer, associate professor, university professor - to that of dean, pro-rector and rector of the State University of Moldova. His scientific and managerial contributions influenced the development of science and university education in Moldova. The fundamental and applied researches, the synthesis studies in the field of physiology, the managerial contributions of the scientist Boris Melnic come to confirm, as a whole, the contribution of this personality to the development of science in Moldova, but also to the evolution of national education. As a promoter of moral values and a rigorous animator of changes in science and education, through his achievements the great academician strove to pass on a rich legacy of gratitude and appreciation to his country.

Keywords: academician, national science, the School of Neuro-endocrinology and Homology, University education.

Academicianul Boris Melnic este un nume consacrat în știința națională, părintele fiziologiei moldovenești și fondatorul unui nou domeniu științific – Școala de Neuro-endocrinologie și Homologie. De asemenea, cariera sa managerială a cunoscut o dinamică remarcabilă, evoluând de la funcția de lector, conferențiar, profesor universitar – la cea de decan, pro-rector și rector al Universității de Stat din Moldova. Contribuțiile sale științifice și manageriale au influențat dezvoltarea științei și învățământului universitar din Moldova.

Boris Melnic, părintele fiziologiei naționale și întemeietor al unei noi ramuri în știință – școala științifică în domeniul neuro-endocrinologiei și homologiei –, în parcursul său a străbătut toate treptele științei, dar și cele ale ierarhiei manageriale. S-a născut în familia unui agricultor, la 11 februarie 1928, în satul Briceni. După ce face școala primară în satul natal (1935–1940), sânguinciosul elev urmează cursurile școlii de meserii și arte din satul Corbu, r-nul Dondușeni (1942–1945). Remarcându-se prin râvnă și dorință de cunoaștere, Boris Melnic este îndemnat de către șeful secției raionale de învățământ din Dondușeni să se înscrie la secția de pregătire a viitoarelor cadre de către Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă”, unde și este admis în toamna anului 1945. În cadrul acestor cursuri preparatoare, timp de 24 luni, elevii înscriși trebuiau să însușească materia de studiu pentru trei ani (clasele VIII, IX și X ale școlii medii). Despre primii ani în Chișinău, viitorul academician își amintea cu nostalgie vicisitudinile perioadei imediate după cel de-al Doilea Război Mondial, când locuiau câte 15-20 în camerele

reci de cămin și cum improvizau din uși stricate și scânduri un pat, iar ca saltele le serveau saci mari de pânză umpluți cu paie sau fân [2, p.23]. În pofida acestor greutăți, absolvește cu brio Secția de pregătire și se înscrie la Facultatea de Biologie și Chimie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă”. Anii la facultate nu au fost mai ușori pentru studentul Melnic, întrucât au coincis cu seceta și foamea din anii '46–'47, când alimentele erau distribuite prin sistemul de cartele, iar condițiile în cămine erau la fel de precare. În ciuda tuturor greutăților, a continuat cu stoicism procesul de studiu și a aspirat spre noi cunoștințe în permanență. Facultatea o absolvă în 1951, fiind *primus inter pares* grație rezultatelor obținute [2, p.34]. În 1952 se înscrie la aspirantură, unde îl are ca conducător științific pe doctorul în științe biologice Nicolai Iliin, profesor și șef la Catedra Biologie Generală la Institutul de Medicină din Chișinău. După cum mărturisea însuși Boris Melnic, pregătirea sa din anii de studenție s-a dovedit a fi insuficientă pentru activitatea științifică, de aceea profesorul Iliin a depus eforturi pentru a-l instrui pe protejatul său. În paralel cu aspirantura, Boris Melnic a cumulat și funcția de lector la Catedra de Anatomie și Fiziologie la Institutul Pedagogic, unde, după susținerea tezei, va fi lector superior, apoi conferențiar universitar. În 1955 este numit în calitate de decan al Facultății de Educație Fizică la Institutul Pedagogic, funcție ce o va deține până în 1960. Teza de doctor o susține în 1957 la Moscova, cu tema „Funcțiile hipofizei la acțiunile unor stupefiante și somnifere”. În septembrie 1960 este numit decan al Facultății de Educație Fizică la Universitatea de Stat din Moldova, iar peste patru ani devine prorector pentru activitatea didactică. În condițiile propagandei sovietice, în calitate sa de prorector a demarat procesul de creare a grupelor cu predare în limba română, acțiuni riscante pentru acele timpuri. Prorectorul a organizat întâlniri în acest scop cu decanii, profesorii, dar și cu studenții universității pentru a-i pregăti pe toți de eventualele schimbări [5, p.65]. De asemenea, Boris Melnic a organizat întruniri cu potențialii candidați în procesul predării lecțiilor în limba română, pentru a-i convinge, dar și a analiza nivelul de pregătire a acestora în vederea antrenării în schimbările ce urmau [5, p.66]. Datorită activităților cu caracter național, în 1967 Melnic este numit în funcția de prorector pentru activitatea științifică, dar de fapt este înlocuit. Pentru a fi demis, rectorul Alexei Medvedev nu avea nici motive, nici susținerea colectivului, care aprecia profesionalismul viitorului academician. Deși a fost transferat la altă funcție, nu-i era străină munca științifică și a reușit să obțină succese importante și în acest domeniu. Noul prorector pentru activitatea științifică a acordat o atenție deosebită organizării muncii științifice a profesorilor și studenților, și-a concentrat eforturile întru selectarea și pregătirea cadrelor pentru doctorat. Cu suportul prorectorului pentru știință au fost deschise unele laboratoare științifice în cadrul Universității de Stat, au fost organizate conferințe naționale și internaționale sub patronajul instituției în care activa și stabilite relații de colaborare cu universități din alte state. La inițiativa sa, în 1967 a fost înființată Secția de Informație Tehnico-Științifică, care avea ca scop coordonarea lucrărilor de cercetare științifică efectuate prin contract cu diferite instituții și întreprinderi și prestarea serviciilor de patente și invenții. În aceeași perioadă a fost înființat Sectorul pentru Știință, care în 1972 va fi redenumit în Secția pentru Știință, ce avea ca sarcină perfecționarea și dirijarea activității științifice universitare. În același timp, Boris Melnic și-a manifestat preocupările privind teza sa de habilitat [4, p.24]. În intervalul 12 mai – 30 august 1968, Melnic a exercitat funcția de rector interimar. În 1968 vine în fruntea Catedrei de Fiziologie Umană și Animală, pe care o va conduce timp de 30 de ani. Sub cârmuirea sa, în anii '70 la catedră a debutat studierea problemelor relațiilor hipotalamo-endocrine în diferite stări

ale organismului. În cadrul aceleiași catedre s-a studiat amplu rolul biologic al intermedinei, iar pe baza datelor obținute Boris Melnic și-a susținut teza de doctor habilitat. În anii '70-'80, Catedra Fiziologia Umană și Animală devine un centru important de cercetare complexă a hormonului hipofizar melanotropina. Rezultatele cercetărilor privind proprietatea melanotropinei de a servi drept fotoprotector al retinei ochiului au fost Patentate de Comitetul pentru patente al Federației Ruse ca descoperire a Universității de Stat din Moldova (patenta nr. RU2028128 din 09.02.1995). În cadrul catedrei au fost susținute 40 de teze de doctor și doctor habilitat [3, p.45].

În aprilie 1974, Boris Melnic este numit rector al Universității de Stat din Moldova, funcție deținută până în 1992, perioadă în care a transformat instituția în cel mai important for universitar din țară și a propulsat-o în rândul universităților cu renume în cadrul URSS. Obiectivul primordial al noului rector a fost perfecționarea structurii și a bazei tehnico-materiale a USM, crearea oportunităților de colaborare cu centre universitare străine, realizarea unor noi direcții în activitatea de cercetare. Pentru rezultatele înregistrate în știință, în 1984 Adunarea Generală a AȘM decide alegerea lui Melnic în calitate de membru titular al celui mai înalt for științific din Moldova [5, p.34].

Perioada dezghețului gorbaciovist a creat condiții propice pentru descentralizarea științei și învățământului universitar. Boris Melnic a sesizat oportunitățile create de contextul politic al epocii și în calitate sa de manager al USM a căutat să realizeze restructurări în instituția sa, pornind de la schimbarea formelor, metodelor, mijloacelor de învățare. De asemenea, a fost deschis pentru implementarea noilor tehnologii și introducerea calculatorului în procesul de învățare, fără a neglija însă vechile metode și mijloace. Individualizarea pregătirii specialiștilor, adică învățarea pe sectoare mici, a consolidat relația student–profesor în cadrul instituției. În 1975, cu susținerea rectorului a fost înființat Consiliul Catedrelor Științe Sociale, care patrona și coordona soluționarea problemelor metodice din cadrul universității, predarea lecțiilor și modul de organizare a seminarelor, examenelor și colocviilor [2, p.47]. În atribuțiile Consiliului intrau și stabilirea direcțiilor în activitatea de cercetare științifică a fiecărei catedre. Tot în cadrul acestui Consiliu se discutau și se recomandau spre editare lucrările de referință ale catedrelor, precum și participarea la elaborarea și realizarea planurilor de studii.

Procesul de modernizare a vieții universitare a fost accelerat de susținerea continuă a rectorului. La sfârșitul anilor '80, USM participa la trei proiecte tehnico-științifice unionale și trei republicane. În același timp, volumul și potențialul de investigații științifice impuneau restructurarea Secției pentru Știință a universității, de aceea rectorul a susținut înființarea Serviciului pentru Știință (1987), în frunte cu prorectorul pentru știință Alexei Sîcirov. Serviciul avea menirea de a coordona investigațiile științifice efectuate de catedre, în laboratoare și alte subdiviziuni științifice universitare [1, p.57]. Meritul deosebit în calitate sa de rector a fost de a continua procesul de promovare în mediul universitar a predării limbii române, inițiat în timpul mandatului său de prorector pentru activitatea didactică. În condițiile politicii național-lingvistice a URSS, Melnic a reușit să aducă importanța și necesitatea predării în limba română la nivelul celei ruse [5, p.87].

În perioada 1985–1992, Universitatea de Stat din Moldova a înregistrat colaborări cu numeroase centre universitare din alte state: SUA, Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, România, Franța, RFG și RDG, Anglia ș.a. Au fost întreprinse chiar și vizite ale unui număr de profesori și studenți de la USM la Colegiul american Lafayette, iar la finele anului 1990, 14 studenți

americani vin în Moldova [5, p.98]. În cei 18 ani și jumătate cât a deținut funcția de rector a sporit prestigiul Universității de Stat în țară și peste hotare, dar și a inițiat reformarea și modernizarea sistemului universitar național.

În 1992 este numit în fruntea Comisiei Superioare de Atestare a cadrelor științifice și didactico-științifice, care era o instituție nouă pentru spațiul basarabean. Pentru câteva luni (aprilie–octombrie 1992), academicianul a ocupat atât postul de președinte al Comisiei, cât și cel de rector al USM. La 23 octombrie 1992, Boris Melnic se eliberează din funcția de rector al instituției în care a activat peste 30 de ani [1, p.78].

Comisia Superioară de Atestare a fost condusă de strălucitul savant timp de un deceniu, punând astfel temeliele sistemului național de atestare, întrucât până în 1992 pregătirea cadrelor științifice se făcea numai la Moscova. După obținerea independenței Moldovei, o problemă a societății științifice în țară era susținerea tezelor de către savanți, precum și oferirea și confirmarea în grad a cercetătorilor. De fapt, ideea înființării unui astfel de organ în Moldova a fost a academicianului Petru Soltan, care i-a prezentat această opinie lui Anatol Rotaru, ce deținea funcția de consilier principal pentru cercetarea științifică și învățământ al Parlamentului. Cele două personalități au convenit că pentru realizarea acestui plan este necesară organizarea unei comisii de lucru cu oameni de știință din cadrul AȘM. După ce s-a întrunit grupul de lucru, într-o primă ședință la Parlament s-a hotărât formularea principiilor de formare a noii instituții, dar și identificarea unei personalități cu aptitudini, însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care să fie numită în fruntea Comisiei de Atestare. Petru Soltan a propus persoana lui Boris Melnic, iar președintele republicii, Mircea Snegur, a căzut de acord. Fiind contactat pentru a i se propune noua funcție, Boris Melnic inițial a ezitat, ca mai apoi să se învoiască, cu condiția că i se va da mână liberă în alegerea persoanelor cu care va activa [2, p.76]. Astfel, la 25 martie 1992 a fost emis decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la instituirea Comisiei Superioare de Atestare, iar la 23 aprilie – decretul privind numirea în calitate de președinte a academicianului Boris Melnic. Din primele luni de creare a Comisiei, academicianul a întâmpinat greutăți în implementarea obiectivelor. Un prim obstacol a fost tratamentul special ce trebuia aplicat pentru cei ce și-au luat doctoratul în istoria partidului, comunismul și ateismul științific, aceștia fiind nevoiți să treacă o nouă atestare, ceea ce a stârnit nu numai nemulțumiri. A fost exprimată chiar părerea că Moscova trebuie în continuare să elibereze diplome și atestate de calificare. Însă președintele Comisiei, prin autoritate și tenacitate, a reușit temperarea spiritelor și a demonstrat importanța unui sistem unic național de acreditare [2, p.77-78]. O altă problemă a fost de ordin financiar. Cu resurse minime și în condițiile inflației naționale, Boris Melnic a demonstrat încă o dată capacitățile sale manageriale.

Meritul academicianului este indubitabil în știință, remarcându-se ca întemeietor al școlii științifice în domeniul neuro-endocrinologiei și homologiei. Domeniul de cercetare îl constituie formarea reacțiilor adaptive protectoare și sporirea dirijată a rezistenței organismului. De asemenea, omul de știință a stabilit în urma experimentelor că melanotropina – un hormon hipotalamo-hipofizar – intensifică procesele adaptive emoționale și sporește rezistența organismului față de factorii nefavorabili ai mediului înconjurător. Doctorul Boris Melnic s-a orientat și spre alte căi de cercetare, cum ar fi studiul complex al omului, al multiplelor aspecte psihofiziologice, creative, sociale, morale, de perfecționare și securitate în condițiile progresului științifico-tehnic care duc la morbiditatea neuropsihică. Datorită efectuării unui studiu complex asupra omului de către Boris Melnic, s-a inițiat și ideea creării Societății

Științifice „Omul și Universul”, care a fost constituită oficial la 21 martie 1999, iar Domnia Sa a fost numit în calitate de președinte. În cadrul aceleiași societăți a fost organizat și Laboratorul de homologie. Tot cu concursul academicianului Melnic a fost inclus cursul de homologie la Universitatea de Științe Umanistice din Moldova, la Facultatea de Biologie a Universității de Stat din Moldova, dar și ca curs opțional în anii 2003-2004 la liceele „Spiru Haret”, „Mihail Sadoveanu”, „Gheorghe Asachi” și la școala nr. 39 din Chișinău [3, p.105].

Printre cele 400 de lucrări științifice se înscriu 9 monografii, între care: *Spre tainele creierului* (1985), *Chimia, stresul și tumoarea* (1997, în colab.), *Noutăți ale științei despre om și natură* (1999), *Omul–enigma Universului* (2005); 8 manuale: *Practica de fiziologie a sistemului nervos* (1996), *Cunoașterea conștiinței umane* (2002) ș.a. [3, p.106].

De-a lungul anilor, Boris Melnic a luat parte la un șir de conferințe și simpozioane naționale și internaționale, care aveau ca tematică problemele actuale ale fiziologiei umane, desfășurate la București, Kiev, Timișoara, Moscova, Atena, Minsk ș.a. Datorită cunoștințelor și cercetărilor sale a fost invitat să țină prelegeri la Colegiul Lafayette (SUA), universitățile din Grenoble (Franța), Plovdiv (Bulgaria), Iași (România) [2, p.43].

În 2003, Boris Melnic este numit în calitate de președinte al Consiliului științific care se ocupa de aprobare și conferire a titlurilor științifice de doctor și doctor habilitat în domeniul științelor biologice, specialitatea „Fiziologia umană și animală”. În cariera sa a reușit să fie și mentor a 32 de doctori și doctori habilitați, dintre care 7 de peste hotare (Germania, Mali, Vietnam, Iordania). De altfel, împreună cu doctorandul său vietnamezul Mai Thi Cam Tu, au făcut cercetări comune și au demonstrat că melanotropina intensifică activitatea bastonașelor retinei și stimulează acomodarea ochiului în întuneric. Au stabilit de asemenea că melanotropina poate fi aplicată în calitate de fotoprotector la acțiunea luminii orbitoare [2, p.30].

Boris Melnic a fost apreciat ca specialist și peste hotare, reușind să fie ales în calitate de membru titular al Academiei Internaționale de Științe ale Naturii și Societății, al Academiei Internaționale de Științe Ecologice și Securitate a Vieții din Sankt Petersburg, al Academiei Central-Europene de Științe și Arte, membru al Comitetului științific al Asociației Internaționale pentru Problemele Științei, Educației și Culturii a Uniunii Europene „Dimensiune Europeană” din Roma. Pentru verticalitatea și vrednicia sa a fost numit președinte de onoare al Societății „Pentru demnitatea umană”, organizație non-guvernamentală, care avea ca scop reînvierea și propagarea valorilor general umane în Republica Moldova, iar academicianul și omul Boris Melnic era exponentul ideal de personificare a acestora [3, p.106].

Considerațiile pentru Boris Melnic au fost materializate de multe universități din țară prin acordarea titlului de *doctor honoris causa*, printre care se numără Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu”, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Academia de Studii Economice, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Institutul Național de Economie și Drept [3, p.106]. În 1976 Boris Melnic primește titlul de „Om Emerit”, ulterior se mai învrednicește cu Premiul de Stat. În perioada sovietică a fost distins cu ordinele „Drapelul Roșu în Muncă” și „Prietenia Popoarelor”, iar odată cu obținerea independenței Moldovei, conducerea statului îi acordă bine meritatul „Ordinul Republicii” (1996). În ultimii ani din viață a fost director al Consiliului Consultativ de Expertiză al AȘM. La 27 aprilie 2012 se stinge din viață academicianul Boris Melnic. Doi ani mai târziu (29 aprilie 2014) a fost

dezvelită placa comemorativă dedicată Măriei Sale, pe blocul din str. Serghei Lazo 26, unde a locuit [6].

Cercetările fundamentale și aplicative, studiile de sinteză în domeniul fiziologiei, contribuțiile manageriale ale savantului Boris Melnic vin să confirme, în totalitatea lor, aportul acestei personalități în dezvoltarea științei în Moldova, dar și a evoluției învățământului național. Ca promotor al valorilor morale și animator riguros al schimbărilor în știință și educație, prin realizările sale, marele academician s-a străduit să lase țării o bogată moștenire, ce justifică recunoștință și apreciere.

BIBLIOGRAFIE

1. MELNIC, Boris. Formarea modelului național al științei. În: *Akados*. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, nr. 2 (3), iunie 2006, p. 57. ISSN 1857-0461.
2. COZMA, Valeriu. *Academicianul Boris Melnic: tainele științei*. Chișinău: CE-USM, 2008. ISBN: 978-9975-70-478-6.
3. *Membrii Academiei de Științe a Moldovei*. Dicționar 1961–2006. Chișinău: Știința, 2006. ISBN: 978-9975-67-556-7.
4. RUSBAC, Gheorghe, COZMA, Valeriu. *Academicianul Boris Melnic*. Chișinău: CE-USM, 1998.
5. RUSNAC, Gheorghe, COZMA, Valeriu. *Rectorii Universității de Stat din Moldova*. Chișinău: CE-USM 2005. ISBN:9975-70-595-2.
6. http://www.asm.md/?go=noutati_detalii&n=6160&new_language=0 (vizitat la 22.10.2015).